

ANMELDELSER

Celarent, Barbara: Varieties of Social Imagination (edited and with a preface by Andrew Abbott)

Chicago, The University of Chicago Press, 2017 (318 sider, ISBN-13: 978-0-226-43396-7)

Efter lange tilløb synes tiden efterhånden moden til et opgør med sociologiens historiske eurocentrisme. Raywyn Connells genopdagelse af den sydlige halvkugles teori ('Southern theory') og Gurminder Bhambras postkoloniale gentolkninger af moderniteten i indisk perspektiv finder her støtte i centerets egne decentrerings-bestræbelser, fra Ulrich Becks metodologiske kosmopolitanisme til Michael Burawoys indsats for en global etnografi og dialog. Alle disse udmærkede tiltag lider imidlertid af en alvorlig skavank: deres metaanalytiske fortrin til trods indeholder de få om nogen konkrete anvisninger til, hvordan en velmenende men ikke-indviet vestlig sociolog i praksis giver sig i kast med den øvrige verdens rigdomme af samfundsanalytiske indsigter. I havet af uoverskuelige muligheder kan den hjemstavnsbundne sociologiske forestillingsevne hurtigt miste håb og fatning – og dermed, som C. Wright Mills uden tvivl ville have sagt det, fejle sin historisk pålagte opgave i mødet med en ny samtid.

Stillet over for dette dilemma kommer den mystiske og hidtil ukendte Barbara Celarent os nu til undsætning. Med stort ud- og overblik har Celarent begået i alt 36 righoldige men koncise bogomtaler og –analyser af vægtige samfundsanalytiske værker fra de seneste to århundreder, hvoraf de fleste hidrører fra erfaringer og kontekster hinsides sociologiens kanoniske geografier og nutidens vestligt-dominerede læselister. I denne social-analytiske pendant til en hæsblæsende jordomrejse bringes vi fra de kinesiske dynastiers tusindårige cykliske historie (Qu Tongzus *Law and Society in Traditional China*) over spørgsmål om kaste, køn og social reform i det koloniale Indien (Pandita Ramabai Sarasvatis *The High Caste Hindu Woman*) til den argentinske pampas' barske realpolitik i 1800-tallet (Domingo Faustino Sarmientos *Facundo*) og den urbane underklasses livsvilkår i 1930'ernes Sydafrika (Ellen Hellmanns *Rooiyard: A Sociological Survey of an Urban Native Slum Yard*). For ikke at nævne de mange andre tilsvarende interessante stop undervejs. Alt sammen, som bogens titel siger, for at opnå en bedre, dybere og mere rummelig forståelse af den sociale forestillingsevnes enorme variationsbredde.

Celarent er professor i partikularitet (!) ved det sagnomspundne universitet i Atlantid (!), og hun skriver til os fra det herrens år 2048 (!). På den baggrund afslø-

rer man næppe for meget ved at antyde, at Celarents virke og, ja, hele identitet i udtømmende grad må tilskrives hendes og bogens redaktør, Chicago-sociologen Andrew Abbott. Gennem en periode fra 2009 til 2015 har Abbott fra sin position som redaktør på *American Journal of Sociology* med måneders mellemrum begået og publiceret disse vidtfavnende bogomtaler, som altså nu genudgives på samlet bogform. I forordet slår Abbott til lyd for sin metode: besøg et velassorteret universitetsbibliotek (f.eks. i Oxford); vælg selv eller lad eventuelt andre (en kollega, en studerende) vælge en interessevækkende men i øvrigt for dig ukendt bog på hylterne for samfundsvidenskab; læs den grundigt (evt. et par gange), tænk over den, og lad dens budskab bundfælde sig; og skriv hernæst en kort tekst (5-6 sider) om dette budskabs blivende betydning for spørgsmål af aktuel sociologisk relevans. »Tilfældig læsning«, kalder Abbott det (s. xii), formentlig vel vidende at udtrykket knap skjuler den ellers ret iøjnefaldende manifestation af kulturel kapital, som hans projekt osrer af.

Tilløb til en human socialvidenskab

Dette er en bog der, lever og ånder gennem den kakofoni af karismatiske stemmer, der ved Abbotts kyndige mellemhånd møder os med et væld af samfundsanalytiske indsigter i såvel deres eget tid og steds påtrængende problematikker som sociologiens tilbagevendende spørgsmål. Som sådan er den umulig at sammenfatte eller endsige karakterisere ved hjælp af vores sædvanlige faglige repertoarer. Det er ikke en bog om socialteori, men en bog, der viser, at socialteoretiske indsigter kan opnås fra de mest forskelligartede kanter og på baggrund af de mest varierende erfaringer. Det er ikke en bog om sociologiske metoder, men en bog, der viser, at grundig indsigt i det sociale livs regelmæssigheder lige vel kan opnås og viderebringes via statistiske opgørelser som gennem lyrisk-poetisk praksis. Det er ikke en bog om bestemte sociale tematikker, men en bog,

der viser, at der under sociologiens tilsyneladende virvar af tematikker ligger en mere vedvarende refleksion over det altid skiftende møde mellem individuel erfaring og kollektiv orden, samtid og historie, kontinuitet og forandring, det partikulære og det universelle.

Samtidig er det en bog, der – hvor meget den end handler om og loyalt fremviser spændvidden i *andres* tanker – i lighed med andre bøger ender med at tegne et dækkende portræt af sin forfatter og dennes vision for sociologien som disciplin. Gennem Celarents let flydende pen lader Abbott os det klart forstå, hvad det er for idealer om intellektuelt virke, der har vejledt hans projekt, og hvilken type samfundsanalytisk etos han herigennem plæderer for. Det er ikke alene en etos, der insisterer på at se kvaliteter i alle hjørner af sociologiens polariteter, og som i lige høj grad værdsætter analytisk stringens og moralsk forestillingsevne. Først og fremmest er det en etos, som Abbott selv benævner en »human socialvidenskab« (s.105), dedikeret til at forstå det sociale liv i dets altid specifikke, historiske og geografiske kontekster – men samtidig altid orienteret mod de oversættelser, der gør det muligt at overkomme kløften mellem ellers helt forskelligartede standpunkter. En hermeneutisk socialvidenskab med verdenshistoriske aspirationer, kunne man kalde det. Under alle omstændigheder en krævende standard.

Det taler som antydte til bogens klare fordel, at denne standard og etos ikke så meget gøres til genstand for abstrakt (selv-)retfærdiggørelse, men derimod i langt højere grad simpelthen praktiseres i en læsende og tænkende rejse på tværs af samfundsanalysens tid og rum. Og i denne læsers erfaring er det inspirerende og grænsende til det begejstrende at følge Abbott på farten. Undervejs lærer jeg ting og sager om alverdens tænkere, perioder, samfund og problematikker, som jeg enten ikke havde den fjerneste anelse om på forhånd, eller hvor jeg undervejs indser, at jeg i den grad havde brug for at

få mine halvbagte forestillinger og sløve stereotyper udfordret. Mest inspirerende er næsten Abbotts vedholdende vilje til intellektuel generøsitet, stillet over for værker og tanker, der må formodes at afvige ganske betydeligt fra hans egne. Der er alment interessante ting at lære, indser vi, selv – eller måske tilmed mestendels – fra tænkere, hvis religiøse, ideologiske, geografiske, etniske, klasse-mæssige og kønslige afsæt er forskelligt fra vores eget. Tal om en kærkommen faglig erfaring!

Mellem det personlige og det almene

På samme vis som bogen som helhed navigerer mellem det partikulære og det universelle, og mellem forskellige sociale erfaringer og intellektuelle ståsteder, så vil enhver læsning af bogen delvist tage form gennem de idiosynkratiske relevanskriterier, hvormed læseren møder den. Tillad mig derfor et par langt fra tilfældige nedslag, som gennem mit personlige blik gerne skulle illustrere nogle af de perler, man som sociologisk nysgerrig læser kan forvente at finde strøet ud i denne bog.

Grundet egne erfaringer læste jeg de to kapitler om Japan med særlig interesse. I sin læsning af Fukutake Tadashis *Japanese Rural Society* fra 1964 får Abbott ikke alene fremvist Fukutakes stærke blik for den historiske foranderlighed og sociale diversitet, der kendetegnede det ellers ofte mytologiserede og angiveligt stabilt fællesskabsorienterede liv i en japansk landsby under den tidlige modernisering af landet. Fra Fukutakes skepsis over for selve det moderniseringsnarrativ, som blandt andet Émile Durkheim havde fremsat, ekstrapolerer han tillige den mere almene indsigt, at den af sociologien så ofte besungne »kompleksitet« ved moderne, vestlige samfund måske mest af alt udtrykker fagets manglende evne til at se kompleksiteten i andre samfundstyper (s.175). Selve skellet mellem »tradition« og »modernitet«, indser vi, er således af mere lokal og partikulær art,

end hvad sociologiens kanon har ladet forstå.

Tilsvarende vigtige spørgsmål fremkommer gennem Abbotts læsning af Fukuzawa Yukichis lokalt berømmede *Outline of a Theory of Civilization*, oprindeligt udgivet på japansk i 1875 og dermed kort tid efter den såkaldte Meiji-restauration, der indvarslede landets selvbevidste indtræden i den moderne, vestligt dominerede verdensorden. Som regeringens udsending til USA og England var Fukuzawa en væsentlig fortaler for de liberale idealer, som han fandt i den vestlige oplysningstradition: håndhævelse og udøvelse af frihedsrettigheder, en upartisk retfærdighed, en stat orienteret mod det fælles bedste. Men som Abbott viser, så endte hans oversættelse af disse idealer til en japansk kontekst samtidig i en rendyrket realpolitik: med sin betoning af national uafhængighed endte Fukuzawa i en position, som andre siden benyttede til at skabe den militante nationalisme, der kort efter førte til Japans aggressive ekspansionisme over for det øvrige Øst- og Sydøstasien. På den måde får Abbott (s.241) vist os, at de moderne historier om frigørelse og om global dominans og undertrykkelse er uløseligt flettet ind i hinanden.

Ved siden af disse japanske afstikkere hæftede jeg mig (af tilsvarende idiosynkratiske grunde) mest ved de steder i bogen, hvor Abbott benytter anledningen til at gøre sig overvejelser over menneskers og samfunds relationer til naturen, miljøet og den biofysiske omverden som sådan. Af helt saglige grunde fylder denne tematik selvsagt betragteligt mindre i Abbotts læsninger end mere åbenlyst kernesociologiske spørgsmål angående køn, race, klasse, religion, industrialisering, urbanisering, kolonialisme, ideologi, opstand og social forandring som helhed, alt sammen under skiftende historiske, kulturelle og politiske betingelser. Så meget desto mere interessant er det, at bogen samtidig rummer brudstykker til reel nytænkning af miljøsociologien. At hinduistiske Ramabais beskrivelser af

USA i anden halvdel af det 19. århundrede tillægger naturens skønhed og vildskab større betydning end nogen Trollope eller Tocqueville havde gjort (s.101), eller at selve kontrasten mellem pampassens og byens livszoner hos Sarmiento ses som betingende for konfliktlinjerne i argentinsk politik (s.109), er her i sig selv tankevækkende anstød til at gentænke det sociale livs materielt-geografiske korrelater.

At træne den sociale forestillingsevne

Mest eksplicit bliver det miljøsociologiske engagement imidlertid i én af Abbotts sjældne nordamerikanske læsninger, nemlig af intet mindre end Henry David Thoreaus legendariske beskrivelser af sine to selvvalgte år i en hytte i skoven ved en lille sø i Concord, Massachusetts, ikke langt fra Harvard-universitetet. *Walden* fra 1854 er gennem årene blevet læst af generationer af natur- og miljøforkæmpere, som i Thoreaus angiveligt romantiske nærhed til og respekt for naturens orden, hans simple livsførelse og minimale forbrug, har fundet sig et tidligt forbillede. Men i sin genlæsning viser Abbott, at Thoreaus sociale forestillingsevne er mere nuanceret og interessant end som så. Ikke alene insisterer Thoreau på at læse planter og dyr i sociale termer, idet de i lige så høj grad former »samfund«, som mennesker gør det. Han formulerer samtidig et ideal, der rækker på tværs af disse livsformer: idealet om et autentisk og viljesbåret liv, løskoblet alle illusioner og orienteret mod nødvendigheden i selvets relation til omverdenen. Modsat Max Weber, antyder Abbott (s.14), så Thoreau den affortryllede moderne verden lige i øjnene og formulerede på den baggrund et program for, hvad genfortryllet samfund kunne være.

Abbott starter sin boganalyse med at skrive (s.8), at *Walden* efter 2015 opnåede sociologisk anerkendelse, i takt med at en »fuldt teoretiseret miljøsociologi« så dagens lys (husk på, at Celarent skriver til os fra 2048). Selvfølgelig er det lidt irriterende på denne vis at få at vide, at det

fagfelt, nogen af os har brugt adskillige år på at dygtiggøre os inden for, faktisk ikke rigtig er begyndt for alvor endnu! Bemærkningen er i øvrigt typisk for Abbott, hvis vurderende sociologiske ego altid lurer i hans tekster. Sagen er bare, at han her som så ofte har en vigtig pointe: det er svært at benægte, vil jeg mene, at sociologiens tækning om relationer mellem kultur og natur stadig er i sin vorden (Bruno Latour ufortalt), og at nok så mange analyser af hverdagspraksissers og kapitalismens miljødelæggelser ikke i sig selv gør det ud for en sammenhængende, øko- og geosocial vision. Det turde ellers være en nok så påtrængende opgave, i takt med at naturvidenskaberne under overskrifter som klimaforandring og det antropocæne har vist, at såvel planetens som mit lokalområdes biofysiske livsduelighed ikke længere meningsfuldt kan adskilles fra menneskers sociale forestillinger. Min lyst til at læse *Walden* har aldrig været større.

Sådan vil det uvægerligt gå, tror jeg, med denne bog: som læser får man lyst til at læse og tænke videre, i Abbotts udvalgte bøger eller bare sådan i det hele taget. Større fortjeneste kan en bog næppe have. Som mit eksempel forhåbentlig viser, så formår Abbott at presse fagets etablerede grænser langs mange fronter på én gang, tematisk, stilistisk og geografisk – og jeg har svært ved at forestille mig, at hans hæsblæsende sociologiske jordomrejse ikke skulle give tilsvarende stof til nytænkning for os alle.

Måske kan det forekomme unyttigt og verdensfjernt midt i et konkurrencestatsramt universitets- og arbejdsliv på denne vis at hævde, at man bør begive sig rundt i den sociale verdens (for én selv) mere fjernliggende afkroge uden nogen fast rejseplan. Men helt ærligt: hvad er al vores sociologiske teknik, alle vores artikler og rapporter og interviews og regressionsanalyser og teoriøkesejer og mediebårne samfundskritikker egentlig værd, hvis ikke vi fra tid til anden giver os selv rum til at optræne den sociale forestillingsevne, som disse andre ting i sidste

ende afhænger af og tærer på? Man fristes til i dette gode selskab at citere vores dronning, fra tid til anden også en gedigen samfundsanalytiker: det tilsyneladende unyttige, der udvider vores verden, er måske slet ikke så unyttigt endda!

Anna Bauhaus

Professor i Situerethed,
Universitetet i Kosmopolis
(med assistance fra Anders Blok, Sociologisk Institut, Københavns Universitet)

Nanna Mik-Meyer: Fagprofessionelles møde med udsatte klienter

København: Hans Reitzels Forlag 2018
(256 sider)

Nanna Mik-Meyer har med denne bog om fagprofessionelles møde med udsatte borgere valgt at dykke ned i et yderst relevant og centralt område i den danske velfærdsstat. Bogen spiller således ind i aktuelle diskussioner om, hvordan der skabes sammenhæng og kvalitet omkring indsatserne overfor de mest udsatte borgere i Danmark.

På baggrund af et omfattende kvalitativt empirisk interviewmateriale ønsker Mik-Meyer med denne bog at undersøge, hvordan velfærdsindsatser overfor målgruppen er organiseret og koordineret, samt hvilke erfaringer udsatte klienter, fagprofessionelle og ledere har i mødet med hinanden. Som det opridses i de første to kapitler, er bogens formål todelte; for det første at undersøge hvordan økonomi, lovgivning, nye dokumentationskrav og centrale organisationsværdier og forskellige professionsforståelser påvirker mødet mellem fagprofessionelle og socialt udsatte klienter, og for det andet at tydeliggøre, hvilke konsekvenser dilemmaerne i dette møde har for praksis. Med det afsæt er det Mik-Meyers hensigt at bidrage til en kvalificering af den gensidige forståelse af de forskellige aktørers handlinger samt at kvalificere den viden,

som er nødvendig for at træffe hensigtsmæssige beslutninger om de udsatte klienter.

I bogens efterfølgende tematiske kapitler (3-8) adresseres forskellige aspekter af klienternes problemer og de tilstødende dilemmaer i mødet med det sociale system: strukturelle faktorer (kapitel 3), den kommunale kontekst (kapitel 4), dobbeltdiagnoser (kapitel 5), gæld (kapitel 6), dokumentation (kapitel 7) og kriminalitet (kapitel 8). Med afsæt i interviewuddrag fra fagprofessionelle og ledere berører kapitlerne 3-7 forskellige udfordringer omkring det respektive tema. Hertil indeholder hvert kapitel flere 'portrætter', som præsenterer de deltagende borgere og udvalgte udfordringer og erfaringer fra deres perspektiv. Kapitel 8 adskiller sig fra de øvrige tematiske kapitler ved at inddrage interview med klienter, der i dette kapitel er tidligere kriminelle.

I kapitel 9, der fungerer som diskussion og konklusion, opsummeres de behandlede dilemmaer, og Mik-Meyer diskuterer, hvordan disse kan ses som udtryk for den måde, systemet betragter social udsathed på: vekslen mellem opfattelsen af borgerne som ressourcestærke og forandringsvillige eller ressource svage borgere, som træffer kortsigtede, uhensigtsmæssige beslutninger om deres liv. I bogens sidste kapitel (10) gengives interviews med udvalgte interesseorganisationer og deres erfaringer med centrale udfordringer på området.

Samlet set bidrager bogen med et vigtigt indblik i de dysfunktioner og absurditeter, der kan opstå i arbejdet med udsatte klienter. Kapitlerne illustrerer de mange snitflader og organisatoriske rationaler, der præger arbejdet – og ofte efterlader borgergruppens situation uforløst. Eksempelvis beskriver Mik-Meyer i flere af kapitlerne, hvordan borgernes økonomiske udfordringer har konsekvenser for deres medicinske behandling, fremmøde i misbrugsbehandling og socialpsykiatriske behandlingstilbud. Det er én af flere dilemmaer, som de pro-

fessionelle ikke har muligheder for at løse inden for deres givne rammer, men i stedet omgås ved at forskyde problemerne til andre kommunale tilbud eller overlade det til borgerne at træffe 'bedre valg' for deres liv. Interviewmaterialet giver indtryk af en vis magtesløshed hos både borgere og professionelle. Foruden dette vigtige indblik i vilkårene for det sociale arbejdes praksis er Mik-Meyers prioritering af at gengive klientportrætter gennem hele bogen prisværdigt i en tid, hvor denne målgruppes stemme ganske ofte drukner i samfundsdebatten.

Det er desto mere ærgerligt, at det ambitiøse og omfattende formål med bogen ikke indfries, og næppe ville kunne det inden for rammerne af en enkelt bog. Bogens samlede narrativ fremstår noget uklart og fragmenteret, og der bliver ikke skabt sammenhæng mellem de mange overlappende temaer i bogens tematiske kapitler. Det er symptomatisk for den usammenhængende praksis, bogen beskriver, men man kunne have ønsket sig, at bogen i højere grad lykkedes med at stille skarpt på kompleksiteterne i praksis og baggrunden for de mange dilemmaer, de fagprofessionelle møder i praksis. Således bidrager bogen også kun i begrænset grad til at kvalificere forståelsen af de forskellige aktørers handlinger, ej heller til grundlaget for at træffe mere hensigtsmæssige beslutninger jf. bogens ambition i kapitel 1.

Bogens bidrag til forståelsen af, hvorfor de mange dilemmaer opstår, kunne måske være styrket, hvis bogen i højere grad trak på eksisterende viden om området. Bogen er funderet i et omfattende kvalitativt empirisk materiale, men inddragelse af eksisterende viden og teori er stort set fraværende i behandlingen af empirien. Der findes omfattende litteratur om leveringen af offentlig service til udsatte borgere og mødet mellem system og borger, der kunne have understøttet forståelsen af, hvordan tilsyneladende absurde handlinger i (organiseringen af) praksis kan være funderet i politiske, organisatoriske og styringsmæssige forhold, der på

deres respektive niveauer fremstår som rationelle. Dette er særligt ærgerligt, når bogen henvender sig til studerende og fagprofessionelle, men også til ledere og policy-planlæggere.

Mik-Meyers forklaring på dilemmaerne placeres i systemernes dobbelttydige måde at tænke social udsathed på. Således viser Mik-Meyer i kapitel 9, hvordan borgerne i mere generelle beskrivelser præsenteres som ansvarlige og (potentielt) ressourcestærke, mens fagprofessionelles beskrivelser af konkrete borgere præges af beskrivelser af borgerne som ressourcetsvage og uden evner til at klare sig selv. Dette er en meget væsentlig pointe, men set i lyset af den eksisterende litteratur på området er det kun en del af forklaringen på systemets uhensigtsmæssige organisering og praksis.

Eksempelvis fremgår det i bogens kapitel 7 om dokumentation og pædagogik, at det stigende behov for dokumentation er et resultat af øget evidens og effektmålinger. Dette på baggrund af interview med to mellemledere, der ikke suppleres eller nuanceres med den eksisterende litteratur, som viser, at kravet om dokumentation er funderet i både styringsrationaler, lovgivning og juridisk praksis såvel som i professionelle standarder. Det er klart, at ikke alt kan medtages, men ved slet ikke at forholde sig til den eksisterende viden på området efterlades læseren med en meget begrænset – og i værste fald misvisende – forståelse af den faglige praksis og baggrunden herfor.

Endelig er det konkrete møde mellem borgeren og de fagprofessionelle stort set fraværende i bogen. Dette er paradoksalt, bogens titel taget i betragtning, og ærgerligt, når der i indledningen fremsættes et ønske om at holde borgernes fokus præsent gennem portrætterne af de interviewede personer. Borgernes liv og erfaringer er relegeret til tekst-bokse, der er indsat løbende gennem de tematiske kapitler, men som fremstår løsrevet fra tematikkerne i kapitlerne, hvilket Mik-Meyer også selv påpeger i bogens første kapitel. Denne fremstilling fastholder

en uhensigtsmæssig separation af borger og system trods en erklæring om at gøre det modsatte. Man har fornemmelsen af, at der er foretaget ganske dybdegående interview med borgerne, men hvorfor er borgernes erfaringer ikke integreret i beskrivelsen af de dilemmaer, der er beskrevet fra de fagprofessionelles synspunkt? Portrætterne gør borgerne både præsentable og nærværende, men Mik-Meyer, når ikke i mål med at undersøge, hvordan dilemmaerne påvirker borgerne, eller hvordan dilemmaerne ser ud fra borgernes perspektiv. Bogens titel *Fagprofessionelles møde med udsatte klienter* forekommer i den sammenhæng misvisende, eftersom det ikke er det konkrete møde, der er bogens udgangspunkt, men mere de fagprofessionelles erfaringer med dilemmaerne i deres arbejde.

Alt i alt illustrerer bogen tydeligt de mange dilemmaer og absurditeter, der kan opstå i praksis, men som en introduktion til området giver bogen et ufuldendt indblik i fagprofessionelles møde med udsatte borgere. Bogen illustrerer, at organisatoriske snitflader og rationaler rammesætter arbejdet med nogle af de mest udsatte borgere på området, men bidrager med begrænset forklaring på og/eller forståelse af, hvorfor dilemmaerne opstår, og hvordan de mere hensigtsmæssigt kan håndteres.

*Dahl-Nielsen, Karen, Dall, Tanja
& Sophie Danneris*
Institut for Sociologi & Socialt Arbejde,
Aalborg Universitet